

Kombinált (duplex) számbélyegzések Nagy-Britannia 1840 és 1900 között kiadott klasszikus bélyegein

1. Bevezetés

1840-ben Nagy-Britanniában a postai reform után a levélküldemények előlapjain a bélyegeket értéktelenítő és egyéb postai kezeléseket, hátoldalukon pedig a feladási dátumot jelölő bélyegzéseket, majd később érkeztetési bélyegzéseket találunk. A küldemények számának rohamos emelkedésével ezeket a bélyegzéseket kézi bélyegzőkkel elvégezni igencsak fáradságos és hosszadalmas munka volt, ennek ellenére közel másfél évtizedig így működtek a postahivatalok. Először 1853-ban a London District Post próbálkozott a duplex bélyegzők használatával, de Angliában és Walesben általánosan csak 1857-58-ban terjedt el az alkalmazásuk. A duplex vagy kombinált bélyegzők (a lenyomatot a küldeményen nézve) eleinte bal oldalon egy dátum körbélyegzőből, jobb oldalon pedig a korábbi szimplex típusok (London Főposta, London Kerületi Posták, Anglia és Wales, Skócia, Írország) jellegzetességeinek megfelelő számbélyegzőből álltak. Néhány kivételtől eltekintve ez az elrendezés általánosnak mondható. Nemsokára a dátumbélyegzőben megjelent a feladási hely neve is. Így egy tipikus hely-keletbélyegzőről beszélhetünk. Helyenként még a hivatali felvétel időpontját (pld. óra, perc, am, pm, stb.) is rögzítették. A kombinált számbélyegzők használata még az egy- illetve kétkörös szimplex hely-keletbélyegzők bevezetése után is megmaradt. Ezt igazolja, hogy VII. Edward király uralkodása (1902-1910) alatt kiadott bélyegeken is megtalálhatók. (1. a-d ábra)

1. a-d ábra

A kombinált számbélyegzések mindkét oldalán számtalan változat alakult ki, aminek sokféle magyarázata van: új postahivatalhoz, fiókhivatalhoz készített bélyegző, elveszett bélyegző pótlása, elhasználódott vagy eltörött bélyegző javítása, pótlása, stb. Így a valóságban több tízezer bélyegző illetve azok lenyomata is keletkezhetett illetve keletkezett. Tovább növeli a változatok számát a karakterek különböző mérete és típusa is.

A XIX. század második felében és a XX. század elején postát üzemeltető, számmal jelölt szigetországi helységek (és/vagy postahivatalok) száma:

- Anglia: 3 (Abington) → 999 (Paulton) 969 szám
 - Vannak ki nem osztott számok, tehát 1 és 999 között nincs minden szám helységhez kötve, pld. 98, 241.
 - Vannak olyan számok, amelyek két helységet is jelölnek, de általában különböző grófságokban, pld. 102 Leyton (Essex) illetve 102 Woolpit (Suffolk).

- Betű- és számkombinációk: A6 (Newcastle-on-Tyne Station) → L04 (Colton-cum-Hardy)
A-B-C-D-E-F-G-H-J-K-L 612 betű és szám kombináció
- Nem tévesztendő össze a brit birodalom egyes külbirtokain illetve gyarmatain használt bélyegzésekkel, pld. A25 Málta.
- 001 (Pensford) → 099 Whitchurch 99 szám
- Wales: 1 (Abergavenny) → 994 (Trealaw) 154 szám
 - Betű- és számkombinációk: A85 (Talog) → K76 (Gwaun-cae-Gurwen)
246 betű- és számkombináció
- Skócia: 1 (Aberdeen) → 755 (Canna) 932 szám
 - Vannak olyan számok, melyek kettő (pld. 37), három (pld. 42), sőt négy helységet vagy éppen postahivatalt is jelölnek (pld. 50).
 - Betű- és számkombináció: D10 (Dumfries) 1 betű és szám kombináció
- Írország: 1 (Abbeyleix) → 564 (Mount Charles)

A legtöbb számmal jelölt várost, ezáltal postahivatalt vagy postahivalokat Angliában és Walesben találjuk, így ezeknek a bélyegzéseknek az előfordulása a gyakoribb. A bélyegzések azonosítása kicsit hasonlít a perfinek azonosításához. Ha teljes (esetleg céges fejléccel ellátott) küldeményen vannak, a bélyegzőlenyomatok a helyükre kerültek és olvashatók, akkor egyszerűbb a helyzet. Áztatott, egyedi bélyegek esetén már nehezebb lehet a dolgunk. Ebben az írásban én általánosságban a bélyegekről beszélek, de ezek a jellemzők díjjegyeseken és más postai dokumentumokon is megtalálhatók.

Röviden a bal oldali **hely-keletbélyegzések** fontosabb sajátosságai:

- kontúrvonal jellege (kör, ovális, egyedi, folytonos, megszakított, stb.),
- helység megnevezésének elhelyezkedése (körívben, köríven belül, oldalt, vízszintesen, stb.),
- dátum elhelyezkedése és szerkezete,
- postahivatalra, fiókpostára utaló jelzések,
- feladás időpontjára utaló információk, azok elhelyezkedése.

A jobb oldali **érvénytelenítő** számbélyegzések sajátosságai:

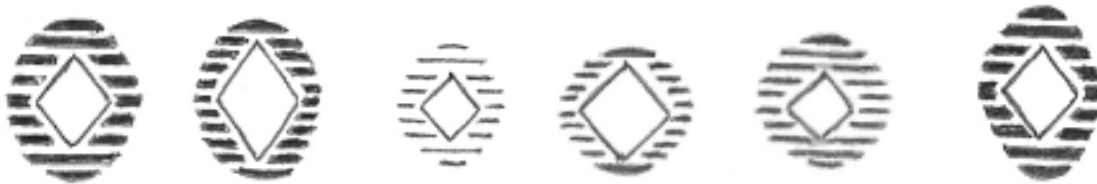
- lenyomati kontúr (kör, ovális, fekvő vagy álló, stb.),
- kontúrvonal megléte,
- vonalkázás iránya (függőleges, vízszintes),
- vonalak száma, osztása,
- vonalak vastagsága (vékony, közepes, vastag),
- karakterek típusa, mérete, jellege.

Néhány szó a postai reform során 1840-ben bevezetett bélyegzőfestékről. Fontos követelmény a festékekkel szemben, hogy se fizikai se pedig kémiai úton ne lehessen eltávolítani nyomtalanul a bélyegről, ezáltal megakadályozva a bélyeg újbóli felhasználást. 1841-ig piros festéket használtak (összetétele piros nyomdai tinta, lenolaj, valamint más sav- és kénmentes olaj) majd 1841-ben a Michel Nr. 3 (1P vörösbarna) bélyeg megjelenésével áttértek a fekete színre. Az ún. „Máltai kereszt” bélyegzéseken előfordulnak kék, gesztenyebarna, rózsaszín, sárga, narancs, cinóbervörös és bíborvörös színű bélyegzések is. Ezek a bélyegzések ritkák és féltett kincsei a gyűjteményeknek. Számbélyegzések és kombinált bélyegzések esetében csak fekete színűvel találkozhatunk.

Továbbiakban a kombinált számbélyegzéseken belül az érvénytelenítő (jobb oldali) bélyegzések jellegzetes típusait tekintem át. Nem törekedtem (nem is törekedhetek) a teljességre, csupán ennek a gyűjtési területnek a sokszínűségére és változatosságára szeretném felhívni a figyelmet. Nagy-Britanniában ennek gazdag szakirodalma van, sőt több folyóirat is megjelenik rendszeresen (pld. a British Postmark Society kiadványai vagy a Post Office Postmark Bulletin). A bemutatott bélyegek a saját tulajdonomat képezik, méretük az eredeti mérethez képest nagyobb.

2. London Főposta / Belföldi osztály

Az 1853-ban bevezetett duplex bélyegzők lenyomatának alaptípusai (**2. a-f ábra**). A bemutatott bélyegeken (**3. a-f ábra**) jól látszanak a jellegzetességek: álló illetve fekvő elhelyezkedés, a vonalak vastagságának változatossága, száma, a középponti rombusz mérete és az abban lévő számok típusa, mérete. (Itt jegyzem meg, hogy a **3. f.** ábrán lévő bélyeg hibás, de a lebélyegzés képe miatt mellékeltem az íráshoz.)

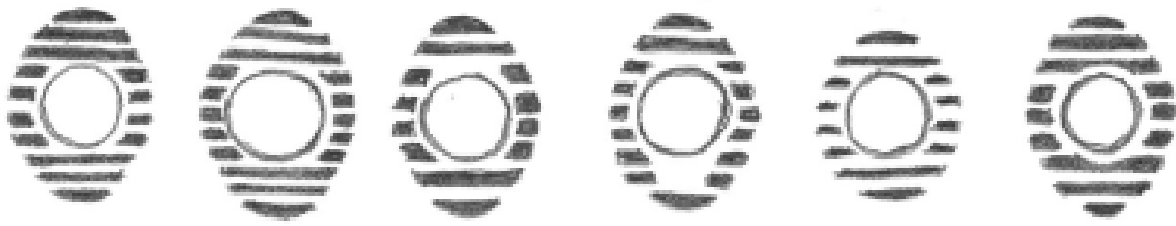
2. a-f ábra: Jellegzetes alaptípusok (L.C.O.)

3. a-f ábra

3. London Kerületi Posta

Az 1844-ben megalapított London Kerületi Posta jellegzetes típusai a **4. a-f ábrán** láthatók. A vonalak számának, vastagságának eltérése, az ovalitás változatossága, valamint a postahivatalokat jelölő számok, esetleg betűk jelentik az ismertebb változatokat. A bemutatott bélyegeken láthatók ezek az eltérések. (**5. a-f ábra**)

4. a-f ábra: Jellegzetes alaptípusok (L.D.P.)

5. a-f ábra

1856-57-ben átalakították a nagyvárosi Posta szervezetét és 10 kerületre osztották fel London közigazgatási területét. A rendszeresített új bélyegzőkön a felső ablakban az égtájnak megfelelő elnevezés rövidítését, az alsó ablakban pedig a hivatal számát találjuk a bélyegző-nyomatokon. Gyakorlatilag vízszintesen vonalkázott kör vagy álló ovális kontúrral, alkalmanként kontúrvonallal rendelkező, jól azonosítható bélyegzéseket (6. a-f és 7. a-f ábrák) találunk.

6. a-f ábra: L.D.P. kontúrvonal nélküli típusok

7. a-f ábra: L.D.P. kontúrvonallal rendelkező típusok

London postai kerületeinek elnevezése és jelölése a bélyegzőkön:

Kerület (district)		
Megnevezés	Bélyegzőn	Területi elhelyezkedés
West Central District	W.C.	Holborn
East Central District	E.C.	St. Martin's le Grand
Eastern District	E.	Commercial Road
Northern District	N.	Islington
North-Eastern District	N.E.	Bethnel Green
North-Western District	N.W.	Camden Town
Southern District	S.	Lambeth
South-Eastern District	S.E.	Southwark
South-Western District	S.W.	Pimlico
Western District	W.	Old Cavendish Street

Néhány kiemelkedően jó elhelyezkedésű és nagy-forgalmú fiókposta (Branch Office) megtartotta korábbi jelentőségét, melyet a bélyegzőiken is érvényre juttattak. (**8. a-e és 9. a-b ábrák**)

8. a-e ábra

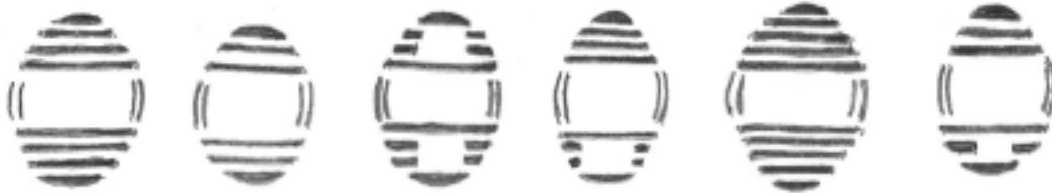

9. a-b ábra

A bemutatott bélyegeken **CX** Charing Cross, **P** Paddington pályaudvar, **FS** Fleet Street, **ML** Mark Lane, **GS** Gracechurch Street, **LS** Lombard Street postahivatalait jelöli.

4. Anglia és Wales

Korábban utaltam rá, hogy a XIX. században a szigetországban Anglia és Wales területén működött a legtöbb postahivatal, így az itt használt bélyegzések mutatják a legszínesebb változatosságot. Túrelmes gyűjtő számtalan jellegzetességet, eltérést talál a lebélyegzések között: ritka helységnevek, fordított karakterek, hiányos bélyegzések, „kitört” karakterek, elsőnapos bélyegzések, stb.

10. a-f ábra: Jellegzetes alaptípusok – szám kettős körívben (Anglia és Wales)

11. a-f ábra: Példák a kettős körívben elhelyezkedő számok változataira

12. a-e ábra: Jellegzetes alaptípusok – szám egyes körívben (Anglia és Wales)

13. a-f ábra: Példák az egyes körívben elhelyezkedő számokra

Érdekes és ritkábban előforduló a **14. ábrán** látható körívek és a vonalak által határolt zárt területben lévő postahivatalra utaló szám.

14. ábra: Postahivatal száma zárt keretben

15. a-d ábra: Jellegzetes alaptípusok – szám vonalak között (Anglia és Wales)

16. a-d ábra: Körív nélküli bélyegző lenyomatok

17. a-d ábra: Jellegzetes alaptípusok – kör kontúr, szám kettős körívben (Anglia és Wales)

18. a-e ábra: Példák a kör kontúrral rendelkező bélyegzésekre

19. a-d ábra: Példák az ovális kontúrral rendelkező bélyegzésekre

5. Skócia

A jellegzetes típusokat a **20. a-f ábra** mutatja. Érdeemes megfigyelni a vonalak vastagságát, számát, hosszát, távolságát valamint a számkarakterek jellegzetességeit. (131 → Edinburgh, 207 → Kirkwall, 545 → Onich postahivatalait jelöli).

20. a-f ábra: jellegzetes Skóciai bélyegzések

6. Írország

A skót bélyegzésekhez hasonlóan nagy változatosságot mutatnak az Írorszáiban használt bélyegzések is (**21. a-f ábra**). Itt a bélyegzések kontúriját, csúcsok távolságát, vonalak számát, vastagságát, illetve a számkarakterek jellegzetességeit érdemes megfigyelni. (186 → Dublin postahivatalait jelöli)

21. a-f ábra: jellegzetes Írországi bélyegzések

Összefoglalás: Az 1844 után Nagy-Britanniában bevezetett szám-, majd duplex számbélyegzések igen nagy része ma megtalálható a vonatkozó szakirodalomban. Egyértelműen mégsem zárható ki, hogy gyűjteményeinkben ne találkozzunk érdekes, újszerű vagy netán eddig nem katalogizált lebélyegzéssel is. Jó kutatást kívánok!

Haraszi Gyula

Felhasznált irodalom:

- R. C. Alcock and F. C. Holland: British Postmarks, A Short History and Guide.
- Stanley Gibbons: Collect British Postmarks (201)
- James A. Mackay: Postmarks of England and Wales (1988)
- Stanley Gibbons: Philatelic Terms Illustrated (1987)